

РОЗДІЛ II

Економіка й управління національним господарством

УДК 332.025.1

Юрій Стадницький – професор Політехніки
Свентокшиської (Республіка Польща)

Напрями впливу чинника безпеки на просторову організацію економіки

Під час обґрунтування рішень щодо просторової організації економіки врахування впливу чинника безпеки необхідне, оскільки розвиток цивілізації супроводжується різноманітними загрозами. Безпека – стан, при якому вплив загроз можна зменшити до прийняттого рівня, а наслідки їх впливу – ліквідувати. Види господарської діяльності, які чутливі до чинника безпеки, при розміщенні повинні орієнтуватися на відповідні місця, які стають для таких виробництв можливими місцями розміщення (ММР). При цьому чинник безпеки може бути домінуючим (коли для того, щоб місце стало вважатися ММР, достатньо, щоб воно було безпечним) або впливати в складі групи чинників. Чинник безпеки впливає на просторову організацію економіки за допомогою формування меж простору аналізу, державної політики обмежень у розміщенні господарської діяльності, державної політики розміщення й заохочення розміщення господарської діяльності, формування переліку ММР з урахуванням чинника безпеки. До напрямів впливу фактора безпеки на просторову організацію економіки належать і обмеження на виробничу потужність, які встановлюються державою або виникають з інших причин, певних видів господарської діяльності в певних місцях. Подальші дослідження у сфері впливу фактора безпеки на просторову організацію економіки є перспективними в напрямі розроблення методики ідентифікації видів господарської діяльності, розміщення яких залежить від чинника безпеки, а також розв'язання проблем щодо встановлення границь простору аналізу для різних груп виробництва продукції й різних чинників безпеки з неідентичним простором аналізу.

Ключові слова: просторова організація економіки, безпека, чинник розміщення.

Постановка наукової проблеми та її значення. Правильна просторова організація економіки – це важлива складова частина її ефективного функціонування. Під час обґрунтування рішень щодо просторової організації економіки (розміщення господарської діяльності, конфігурація комунікацій тощо) урахування впливу чинника безпеки є необхідним, оскільки розвиток цивілізації супроводжується різноманітними загрозами (техногенні аварії, природні катаклізми, військові дії, терористичні акти тощо). Загрози безпеці соціально-економічного розвитку особливо посилилися в останні роки. Це потрібно враховувати у т. ч. під час формування правильної просторової організації економіки.

Аналіз досліджень із цієї проблеми. Окремі аспекти врахування чинника безпеки є чи не в кожному дослідженні з проблематики просторової організації соціально-економічних систем [1–7], але бракує узагальнюючих досліджень, у яких увагу акцентували б на питаннях безпеки під час розміщення господарської діяльності й транспортних комунікацій.

Мета статті – розроблення підходів до ідентифікації чинника безпеки й урахування його впливу при формуванні просторової організації економіки. Для досягнення цього ставимо такі **завдання:** уточнити зміст поняття «безпека»; виявити напрями впливу фактора безпеки на просторову організацію економіки; запропонувати підходи до врахування чинника безпеки під час формування правильної просторової організації економіки.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Термін «безпека» широко використовується в повсякденній мові, освіті, науці, техніці тощо [8]. Відмінності в трактуванні терміна «безпека» можуть бути досить значними. Якщо в повсякденному житті ці

відмінності в трактуванні суттєво не впливають на життєдіяльність людей, то при прийнятті важливих рішень (технічних, інженерних, політичних, управлінських), під час вибору критеріїв, методів оцінки, наукових підходів до вирішення теоретичних та практичних питань, які стосуються безпеки, точність трактування відіграє суттєву роль.

Згідно з академічним словником, безпека – це стан, коли кому-, чому-небудь ніщо не загрожує [9, с. 115]. Таке визначення інакше як наївне по-іншому важко схарактеризувати, бо навіть при високому рівні безпеки існують різноманітні загрози. Тому, визначаючи поняття «безпека», ми не будемо говорити про відсутність загроз, а наголошуватимемо, що можливий вплив загроз можна зменшувати до прийнятного рівня (за потреби – аж до повного запобігання), а наслідки впливу, якому не вдалося запобігти, можна ліквідувати. Тому безпечним можна вважати стан, при якому вплив загроз можна зменшити до прийнятного рівня, а наслідки такого впливу – ліквідувати. При цьому, на нашу думку, нема принципової різниці щодо того, у якій частині вплив загроз зменшується, а в якій – ліквідується: критерій співвідношення між цими частинами має бути економічний (мінімум сумарних витрат на гарантування безпечного стану). Наприклад, вплив загрози пожежі в будинку зменшується за допомогою використання негорючих матеріалів, якісної електропроводки, протипожежної сигналізації тощо, а ліквідація наслідків такого впливу полягатиме у відновленні первісного стану. Якщо деякі наслідки ліквідувати неможливо (наприклад знищення антикваріату чи смерть людини), то, очевидно, слід розраховувати економічні втрати від таких наслідків. У цій ситуації витрати на зменшення впливу загроз не повинні перевищити потенційних економічних утрат від можливих неліквідних наслідків такого впливу. Якщо розмова про економічні втрати вважається недоречною, то гарантування безпеки зводиться до пошуку найдешевшого варіанта повного запобігання можливому впливу загроз.

Орієнтуючись на наведені міркування, аналізуватимемо, як чинник безпеки повинен ураховуватися при просторовій організації економіки. Просторова організація економіки, зважаючи на чинник безпеки, передбачає:

1. Безпечне функціонування нових підприємств, які розміщуються. Загрози – місце розміщення (недостатня несуча спроможність ґрунтів, можливість землетрусу тощо), саме підприємство (технологія, ресурси, забруднення, вироблюване благо), інші місця (наприклад виверження вулкану, повінь), уже наявні соціально-економічні системи (домогосподарства, підприємства, населені пункти, регіони й держави);

2. Безпечне функціонування соціально-економічних систем, що вже існують. Загрози – місце розміщення, сама соціально-економічна система, інші місця, інші вже наявні соціально-економічні системи (наприклад техногенна катастрофа в атомній чи хімічній сфері), створювані нові соціально-економічні системи (у т. ч. нові підприємства).

Безпечне функціонування підприємств, які розміщуються, може досягатися поєднанням пасивних й активних заходів. Пасивні заходи – розміщення в безпечних місцях, тобто тих, які самі по собі не створюють небезпек для функціонування там підприємств і які не зазнають зовнішніх небезпечних впливів. Варто підкреслити, що пасивні заходи (розміщення в безпечних місцях) не зменшують загроз, пов'язаних із самим підприємством. Активні заходи – це дії, спрямовані на гарантування безпеки під час розміщення в потенційно небезпечних місцях. При цьому активні заходи можуть здійснюватися не лише на самому підприємстві, а й в інших місцях, якщо це сприятиме належному рівню безпеки функціонування підприємства. До активних заходів в інших місцях належать також зміни в наявних соціально-економічних системах, якщо вони сприяють належному рівню безпеки нових підприємств.

Очевидно, що реалізація активних заходів потребує додаткових витрат, що відбивається на величині витрат виробництва продукції. Наприклад, в умовах нерівностей рельєфу, недостатньої несучої спроможності ґрунту, можливості підтоплення території вартість будівництва зростає на 25–30 %, а якщо земельна ділянка ще й може зазнавати руйнівних впливів природи (землетрусу, зсуву тощо), то витрати на спорудження там об'єкта зростають у 4–5 разів, порівняно з нормальними умовами [10, с. 24]. Оскільки місця характеризуються різними властивостями (наприклад із погляду піддатливості руйнівним впливам природи), то в різних місцях навіть одна й та ж сама технологія може потребувати різних витрат (навіть в умовах, коли б не існувало просторової диференціації цін ресурсів) на досягнення належного рівня безпеки. А до того ж, різниця у витратах, зумовлена

різницею місць у властивостях, посилюється просторова диференціацією цін ресурсів. Хоча варто підкреслити, що в різних місцях оптимальними можуть бути різні технології, у т. ч. внаслідок різних витрат на досягнення належного рівня безпеки.

Види господарської діяльності, які є чутливими до чинника безпеки, при розміщенні повинні орієнтуватися на відповідні місця, які стають для таких виробництв можливими місцями розміщення (ММР). При цьому може йтися про чинник безпеки як домінуючий (коли для того, щоб місце стало вважатися ММР, достатньо, щоб воно було безпечним) або в складі групи чинників. Очевидно, що якщо в оцінюваному місці технічно неможливе досягнення належної безпеки функціонування підприємства, то таке місце не може вважатися ММР. Місце не вважатиметься ММР для відповідного виробництва, якщо розміщення там не допускається державою з метою дотримання вимог безпеки (національної, техногенно-екологічної тощо).

Розміщення нового підприємства не повинно погіршити належної безпеки функціонування вже наявних соціально-економічних систем. Саме в такому ключі й розвивається просторова політика держави, яка має за мету попереджувати конфлікти в цій сфері, що вимагає розробки відповідного законодавства, формування інституцій і механізмів використання простору. Потреба науково обгрунтованого використання простору наростала в міру зростання чисельності населення та розвитку цивілізації. На сьогодні можна говорити про такі рівні просторової політики держав, які стосуються: 1) індивідуальної ділянки; 2) частини населеного пункту (якоїсь групи індивідуальних ділянок); 3) населеного пункту в цілому; 4) регіону в межах держави; 5) території держави; 6) регіону, який уключає частини територій двох або більше країн; 7) міжнародних територій загального користування (відкрите море й повітряний простір над ним, морське дно за межами континентального шельфу, Антарктика); 8) планети Земля; 9) космічного простору. Очевидно, що просторова політика в межах цих рівнів має різний статус пріоритетності й повинна взаємоузгоджуватися. Характеристику рівнів просторової політики держави наведено в табл. 1.

Важливим завданням державного регулювання розміщення підприємств є забезпечення обороноздатності держави. У випадку військового конфлікту підприємства стають важливими цілями для ударів із метою послаблення економічного потенціалу противника як через створення перешкод для їхнього функціонування, так і через виникнення аварій на підприємствах із відповідними негативними наслідками. Приклади, які підтверджують зазначене, можна навести як із періоду Другої світової війни (1939–1945 рр.), так і із сучасного (військові дії в Югославії, Іраку, Сирії, на Сході України). Очевидно, зазначене щодо обороноздатності держави стосується й випадку загроз від терористичних актів.

Таблиця 1

Характеристика рівнів просторової політики держави

Рівень просторової політики держави	Інструмент
1	2
Індивідуальна ділянка	1. Види діяльності, які можна провадити; 2. Максимальний допустимий обсяг дозволених видів діяльності; 3. Мінімальні допустимі відстані від меж ділянки до об'єктів; 4. Мінімальні допустимі відстані між різними об'єктами.
Частина населеного пункту	1. Ширина вулиць; 2. Поверховість об'єктів будівництва; 3. Мінімальні допустимі відстані між різними об'єктами.
Населений пункт	1. Ширина вулиць; 2. Поверховість об'єктів будівництва; 3. Мінімальні допустимі відстані між різними об'єктами; 4. Поділ території на зони з різним характером використання.
Регіон у межах держави	1. Конфігурація комунікацій у межах регіону; 2. Установлення природоохоронних зон з обмеженням на господарську діяльність; 3. Екологічні коридори в межах регіону.

1	2
Територія держави	1. Конфігурація комунікацій у межах держави; 2. Схеми розміщення стратегічних підприємств; 3. Установлення природоохоронних зон з обмеженням на господарську діяльність; 4. Розміщення військових об'єктів; 5. Екологічні коридори в межах держави.
Регіон, який уключає частини територій двох або більше країн	1. Конфігурація комунікацій у межах регіону; 2. Установлення природоохоронних зон з обмеженням на господарську діяльність; 3. Спрощення формальностей, пов'язаних із перетином державних кордонів; 4. Екологічні коридори в межах регіону.
Міжнародні території загального користування – МТЗК	1. Установлення транспортних коридорів для повітряних і морських суден; 2. Обмеження на розміщення військових об'єктів і сміття; 3. Обмеження на надкористування; 4. Екологічні коридори в межах МТЗК.
Планети Земля	1. Конфігурація комунікацій глобального значення; 2. Глобальні екологічні коридори.
Космічний простір	1. Обмеження на розміщення в Космосі військових об'єктів і сміття (Договір про Космос 1967 р.).

Джерело: власна розробка.

Тому держава задля підвищення обороноздатності може реалізувати заходи (пов'язані з розміщенням) із підвищення живучості (в умовах воєнних дій) підприємств, безперебійне функціонування яких важливе з погляду національної безпеки. Однак не можна однозначно погодитися з підходом, згідно з яким забезпечення обороноздатності держави з допомогою впливу на просторову організацію економіки можливе лише завдяки рівномірному розміщенню підприємств на території країни. На нашу думку, більшого ефекту можна досягти за допомогою розміщення важливих, із погляду національної безпеки, підприємств у захищених від можливого військового чи терористичного руйнування місцях. Підкреслимо, що вплив держави на розміщення підприємств, безперебійне функціонування яких важливе для національної безпеки, справляє й посередній вплив на розміщення інших підприємств, оскільки локалізаційні рішення щодо одних підприємств впливають на такі рішення щодо інших.

Державна оборонна політика може впливати на вибір місця виробництва не лише безпосередньо (впливом на розміщення підприємств, безперебійне функціонування яких важливе з погляду національної безпеки), але й посередньо, коли на вибір місця виробництва впливають оборонні вимоги держави у сфері конфігурації інфраструктурних мереж (лінійних елементів залізничного транспорту, мережі автострад, ліній електропередач, мережі нафто- й газопроводів), землекористування (просторових форм міст і міських агломерацій, щільність забудови міст, резервування територій), коопераційної співпраці підприємств, які часто мають обмеження на закупівлю комплектуючих з інших держав. Створення замкнутих циклів виробництва зброї вважається важливим завданням у межах забезпечення обороноздатності держави: показово, що США, які щораз більше переміщують цивільні потужності в країни з дешевою робочою силою, залишають на своїй території виробництво озброєнь.

Інколи задля підвищення обороноспроможності реалізується політика так званої економічної автаркії – створення замкнутого самодостатнього господарства, спроможного забезпечити себе всім необхідним самостійно (спрямованого на максимальне обмеження імпорту) в межах окремої країни або групи країн [11, с. 6–7]. Задля гарантування продовольчої безпеки ЄС від початку свого заснування провадить активну політику автаркії у сфері сільськогосподарського виробництва. Серед принципів Спільної сільськогосподарської політики (Common Agricultural Policy – CAP) – можливість забезпечити населення країн – членів ЄС достатньою кількістю продовольчих товарів за доступними цінами за рахунок власного виробництва сільськогосподарської продукції та захисту аграрних ринків від дешевого імпорту за допомогою встановлення імпорتنих квот і субсидування з фондів ЄС власного виробництва [12].

Автаркічні погляди траплялися в меркантилістів; найбільше поширення вони отримали в період загальної економічної кризи початку ХХ ст. У період перед Другою світовою війною та в роки війни особливо яскраве вираження отримала політика автаркії в Німеччині, СРСР, Італії та Японії. Тоталітарні режими використовували політику автаркії задля мілітаризації економіки. Нацистська

доктрина автаркції, викладена Герінгом (промова 17 грудня 1936 р. на засіданні Пруського ландтагу в Берліні), знайшла відображення в чотирирічному плані, затвердженому німецьким керівництвом у 1936 р. Політику автаркції засуджено на Нюрнберзькому процесі як політику підготовки до війни. У післявоєнний період автаркція була властива для Південно-Африканської Республіки, яка через політику апартеїду щодо чорношкірих громадян зазнавала бойкоту, у т. ч. у сфері міжнародної торгівлі.

Повна автаркція неможлива навіть для великих і багатих ресурсами країн, тому, звичайно, у літературі говорять про «автаркічні тенденції» в економічній політиці. Історичний досвід показав, що вони завдають непоправної шкоди економіці країни, відкидаючи її назад у сфері НТП, економічної ефективності суспільного виробництва й рівня добробуту народу. Ступінь автаркції вимірюють за допомогою різних коефіцієнтів, зокрема відношення зовнішньоторговельного обігу до валового внутрішнього продукту країни, частки імпорту найважливіших ресурсів у їхньому загальному споживанні тощо. Отже, хоча політика автаркції є далеко не однозначною, але її здійснення в аспекті посилення національної безпеки впливає на просторову організацію економіки, зумовлюючи розміщення виробництва в межах території держави чи території блоку союзницьких держав.

За допомогою впливу на розміщення підприємств держава може пробувати виконувати політичні завдання, які трактуються нею в руслі підвищення рівня національної безпеки, навіть якщо такі підходи мало пов'язані з демократією, що практикувалося, передусім, у СРСР. Наприклад, на момент окупації СРСР Естонія була мононаціональною країною (понад 96 % естонців), більшість населення якої окупацію не вітала [13]. Ось і вирішили частину людей вивезти в табори, а решту якнайшвидше асимілювати. Із цією метою споруджувалися нові підприємства, куди набирали працівників з усього СРСР – в Естонію направили понад сім мільйонів осіб з інших республік. За рахунок держави їм будували будинки, створювали інфраструктуру, російськомовні садки та школи, а естонська мова ставала дедалі менш затребуваною й дедалі більш безперспективною. Уже навіть у період занепаду СРСР у Москві затверджено проект налагодження в Естонії виробництва фосфоритів, рідкісних металів та їхньої обробки. Планували побудувати для цього нове місто на місці кількох естонських сіл. Туди хотіли везти руду з різних регіонів СРСР, щоб її там обробляти. Для подвоєння виробництва електроенергії, отримуваної на базі спалювання сланців, планувалася ще одна грандіозна будова. Це означало ще понад 100 тис. осіб додаткової робочої сили, а разом із сім'ями – у кілька разів більше. Варто підкреслити, що ці проекти були збитковими, але планувалися до здійснення з метою подальшої асиміляції естонців, що, із погляду комуністичної ідеології, зміцнювало національну безпеку СРСР.

Інший приклад виконання специфічного політичного завдання з допомогою розміщення підприємства пов'язаний із будівництвом у Польщі металургійного комбінату в місті Нова Гута біля Кракова. Промислове підприємство, соціалістичне пролетарське місто мало стати покаранням для «реакційної» інтелігенції Кракова й змінити його електоральні настрої [14]. Політичні завдання з допомогою розміщення підприємств виконуються й тепер. Так, у Росії вважають, що демографічна криза в країні, знелюднення деяких районів становлять загрозу національній безпеці [15]. Із 2006 р. у Росії діє закон про заходи щодо поселення в Сибіру, на Півночі Росії, а також уздовж китайського кордону «співвітчизників». Для їхнього працевлаштування передбачається спорудження низки підприємств. Як бачимо, на відміну від ситуації, пов'язаної з активізацією державою господарського розвитку економічно відсталих регіонів, коли підприємства «притягуються» незайнятою робочою силою, при впливі держави на соціально-економічний склад населення з допомогою впливу на розміщення підприємств ситуація є оберненою: будівництво підприємств притягує трудові ресурси з інших регіонів.

Розуміючи всю неоднозначність дій держави в зазначеному напрямі, усе ж пам'ятатимемо про можливість цього впливу навіть так трактованого чинника безпеки на просторову організацію економіки. Тому цю ситуацію можна назвати «спонукованим державою розміщенням підприємств задля штучного збільшення населення або/та зміни його структури». Розміщення державних підприємств може відбуватися за допомогою прийняття вольового рішення, яке б підтримувалося дотаціями, а розміщення приватних підприємств могло би відбуватися лише через економічне заохочення тим чи іншим способом. При цьому можна уявити мультиплікативні ефекти у вигляді стихійного (економічно виправданого) розміщення інших видів господарської діяльності для задоволення попиту в регіоні, який би виникав у підприємств та населення.

Просторова політика в межах міжнародних територій загального користування регулюється міжнародними угодами, якими, зокрема, є «Договір про Антарктику» (1959 р.), «Женевська Конвенція» (1958 р.) і «Конвенція ООН з морського права» (1982 р.) [16; 17; 18]. Такі міжнародні угоди сприяють безпеці використання різноманітних ресурсів територій загального користування (у т. ч. ресурсів цих територій у сфері транзиту вантажів і пасажирів).

Загалом, вплив чинника безпеки на просторову організацію економіки проявляється за чотирма напрямками:

1) формування меж простору аналізу, у межах якого відбувається пошук місць оптимального розміщення господарської діяльності;

2) заборона на розміщення господарської діяльності в небезпечних місцях або місцях, розміщення в яких створювало б небезпеку для інших;

3) із метою підвищення національної безпеки – розміщення державних підприємств (вольовим рішенням) або стимулювання розміщення недержавних підприємств у відповідних місцях;

4) формування переліку ММР з урахуванням чинника безпеки (за допомогою оцінювання технічної можливості та вартості досягнення її належного рівня в різних місцях). Просторова диференціація витрат на досягнення належного рівня безпеки є наслідком звичайної просторової диференціації витрат, а також додаткових витрат через низьку безпечність місця.

Говорячи про формування меж простору аналізу, у межах якого відбувається пошук місць оптимального розміщення господарської діяльності, потрібно підкреслити, що при цьому слід ураховувати державну політику у сфері національної й техногенно-екологічної безпеки, а також екологічні параметри технологій виробництва оцінюваної продукції. У першому випадку (державна політика у сфері національної безпеки) простір аналізу зумовлений політичними причинами й може охоплювати союзницький блок держав, окрему державу або її регіони. У другому (державна політика у сфері техногенно-екологічної безпеки та екологічні параметри технологій) простір аналізу зумовлений особливостями впливу можливих аварій і забруднення довкілля на здоров'я людей, стан майна й екологічних систем.

Що стосується підвищення рівня національної безпеки за допомогою розміщення державних підприємств (вольовим рішенням) або стимулювання розміщення недержавних підприємств у відповідних місцях, то ця практика, попри всю свою неоднозначність у багатьох випадках, існує й має цілковите право на існування навіть у межах різноманітних теоретичних моделей підвищення рівня національної безпеки. Інша справа, що сама концепція трактування національної безпеки може бути помилковою або помилковою може виявитися концепція досягнення належного рівня безпеки, коли, наприклад, реалізується концепція розпорошеного розміщення стратегічних підприємств, замість концепції концентрованого розміщення в місцях посиленої охорони.

Установлення ММР з урахуванням чинника безпеки відбувається, передусім, через урахування додаткових витрат (порівняно з іншими місцями) на її підвищення в оцінюваному місці. Відповідно, місця, які не потребують додаткових витрат при розміщенні видів господарської діяльності, чутливих до чинника безпеки, виступатимуть ММР таких видів господарської діяльності. При цьому чинник безпеки може виступати домінуючим чинником розміщення господарської діяльності або бути одним із чинників (складників) якогось їхнього комплексу. Звернемо увагу, що безпека є немобільним ресурсом місця й саме це дає змогу легко вводити цей чинник розміщення господарської діяльності в матрицю для класифікації груп виробництва продукції за чинниками розміщення [19].

Процес формування переліку ММР виробництва продукції з погляду врахування чинника безпеки повинен передбачати таку логічну послідовність:

1. Формування переліку технологій, які можуть застосовуватися для виробництва оцінюваної продукції. Окрема технологія та вироблювана продукція формують окрему групу виробництва продукції (ГВП). Відповідно, виробництво електроенергії на гідроелектростанції буде однією ГВП, а виробництво електроенергії на атомній електростанції – іншою ГВП.

2. Установлення границь простору аналізу, у межах якого здійснюватиметься пошук оптимальних місць виробництва продукції, з урахуванням чинників безпеки (національної, техногенно-екологічної тощо) для кожної технології зі сформованого списку. Оскільки різні ГВП можуть характеризуватися різним простором аналізу, то встановлення меж для такого випадку потребуватиме окремого вирішення. Оскільки простір аналізу може бути різним для різних видів безпеки, то це також слід ураховувати під час установлення меж;

3. У межах установленого простору аналізу для кожної ГВП визначаються місця, у яких, із погляду безпеки, розміщення оцінюваного виду господарської діяльності є недопустимим. При цьому потрібно враховувати піддатливість місця руйнівним впливам природи й небезпечним впливам людської діяльності, а також можливий негативний вплив оцінюваного виду господарської діяльності на екологічні та соціально-економічні системи. Тобто місце є недопустимим для розміщення, якщо є небезпечним для оцінюваного виробництва або оцінюване виробництво створювало б небезпеку для наявних екологічних і соціально-економічних систем;

4. У межах окресленого простору аналізу для кожної ГВП установлюються ММР виробництва оцінюваної продукції з урахуванням чинника безпеки й інших чинників, характерних для відповідної ГВП. Серед ММР можуть бути й уже наявні місця виробництва оцінюваної продукції;

5. Обґрунтування вибору оптимальної технології для кожного ММР (конкуренція технологій у ММР) за умови досягнення належного рівня безпеки виробництва продукції з урахуванням допустимої потужності виробництва продукції в цьому місці за допомогою відповідної технології. Для кожного відомого місця виробництва одночасно з новими технологіями, як можлива, розглядатиметься й наявна там технологія;

6. Вибрані технології (оптимальні для відповідних ММР) будуть порівнюватися за економічними показниками між собою (конкуренція технологій на відстані). ММР, де технології програли конкуренцію на відстані, вважаються неперспективними для виробництва оцінюваної продукції. ММР, де технології не програли конкуренцію на відстані, вважаються перспективними для виробництва оцінюваної продукції;

7. Перспективні ММР оцінюються за критерієм розміру ринку збуту. Якщо розмір ринку збуту перевищує мінімально допустимий рівень, то перспективне ММР вважається позитивно оціненим за критерієм розміру ринку збуту;

8. ММР, позитивно оцінені за критерієм розміру ринку збуту, рекомендуються як місця доцільного розміщення виробництва оцінюваної продукції (МДР) із потужністю, яка відповідає попередньо встановленому розміру ринку збуту, але не перевищує допустимої.

Детальний опис економічного порівняння оптимальних для кожного ММР технологій між собою (конкуренція технологій на відстані) здійснено нами у [20]. Концентруючи викладений там матеріал, підкреслимо, що він ґрунтується на теоретико-методологічних підходах до оцінювання того, чи ММР із вищими потенційними витратами виробництва продукції витримає конкуренцію ММР із нижчими потенційними витратами виробництва аналогічної продукції. При цьому встановлено, що ММР із вищими витратами визнається неперспективним для розміщення оцінюваного виду господарської діяльності, якщо виробити продукцію в ММР із нижчими витратами й привезти її в ММР із вищими витратами буде дешевше, ніж виробити в цьому ММР із вищими потенційними витратами. ММР із мінімальними витратами у відповідному порівнянні завжди оцінюватиметься як перспективне. Про недоцільність виробництва продукції в ММР можна твердити не лише у випадку програшу в конкуренції дешевшому ММР, але й тоді, коли в ринковій зоні відповідного ММР попит на його продукцію буде нижчий за мінімально допустимий рівень.

Традиційно вважається, що обсяг виробництва продукції в ММР має плануватися величиною, рівною сумарному попиту споживачів продукції, яка вироблятиметься в цьому ММР. Однак сумарний попит стає відомий на завершальному етапі розв'язання задачі, а обсяг виробництва повинен задаватися ще на стадії оцінки оптимальної технології для кожного ММР, оскільки масштаб виробництва впливає на вибір оптимальної технології. До того ж, деякі ММР можуть мати обмеження, зумовлені чинниками безпеки (техногенно-екологічної, національної) із погляду масштабу можливого виробництва. Наприклад, у Німеччині дуже важко отримати дозвіл на будівництво фабрики на понад 50 тис. курей-несучок, оскільки за більших масштабів практично неможливо виконати норми, передбачені законом про запобігання катуванню тварин [21]. За стандартами ЄС, на кожну курку має припадати 4 кв. м площі в неротаційних системах утримання.

Тому для встановлення обсягу виробництва після визначення попиту доцільно виконати процедуру корегування потужності. Таке корегування насамперед потребуватиме порівняння вихідної (початкової) потужності із сумарним попитом споживачів продукції відповідного ММР. Для ММР, де не існує обмеження на потужність і початкова потужність приймалася рівною очікуваному попиту на відповідну продукцію, таке порівняння могло б описуватися лише так:

$$\Pi_n \geq \Pi_p, \quad (1)$$

де Π_n – початкова потужність у ММР, де не існує обмеження на потужність і початкова потужність приймалася рівною очікуваному попиту на відповідну продукцію, фізичних одиниць виміру;

Π_p – сумарний попит споживачів продукції відповідного ММР.

Ураховуючи дискретність зміни обсягів виробництва продукції, а також доцільність формування певного запасу потужності для ММР аналізованого типу, активне корегування варто виконувати лише у випадку, якщо показник Π_n перевищуватиме показник Π_p принаймні на 20 %. Зазначимо, що корегування є активним тоді, коли повторний розрахунок потрібно здійснювати саме через оцінюваний ММР, а пасивним – у випадку, коли повторний розрахунок зумовлений іншим ММР.

Очевидно, що у випадку відсутності попиту на продукцію, вироблену у відповідному місці (ММР), або при його занадто малій величині, місце у відповідному циклі перестає розглядатися як ММР, яке стає пасивним щодо корегування потужності. Однак рішення про неперспективність ММР стосується циклу й не є остаточним до моменту завершення корегування потужності, що відбувається в ході наступних циклів. Рішення про неперспективність ММР є остаточним у випадку відсутності серед ММР хоча б одного потребуючого активного корегування потужності.

Що стосується ММР, де існує обмеження на потужність і початкова потужність приймалася рівною граничній величині, то порівняння початкової потужності із сумарним попитом споживачів відповідного ММР описується так:

$$\Pi_p \geq \Pi_n \geq \Pi_p. \quad (2)$$

У цьому випадку також можна було б рекомендувати не виконувати активне корегування тоді, коли показник Π_n перевищуватиме показник Π_p не більше ніж на 20 %. Очевидно, що подібних дій не можна рекомендувати у зворотній ситуації, тобто коли показник Π_p буде більшим за показник Π_n . У випадку виникнення такої ситуації ММР здійснюватиме активне корегування, пов'язане з можливістю підвищення ціни на свою продукцію, що означатиме виникнення для підприємства додаткового економічного ефекту від здійснення інвестиції у відповідному ММР.

Отже, обсяг виробництва продукції у ММР є наслідком не лише впливів економічного обґрунтування, але й вимог техногенно-екологічної та національної безпеки. Оскільки, обґрунтування оптимального розміщення підприємств виконується одночасно з обґрунтуванням їхньої оптимальної потужності, то обсяг виробництва продукції у вибраних до розміщення місцях є безперечною характеристикою просторової організації економіки. Тому до напрямів впливу фактора безпеки на просторову організацію економіки належать також обмеження на виробничу потужність, які встановлюються державою або виникають з інших причин, певних видів господарської діяльності в певних місцях.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Узагальнюючи, варто акцентувати увагу на таких моментах:

1) безпека – стан, при якому вплив загроз можна зменшити до прийняттого рівня, а наслідки їхнього впливу – ліквідувати;

2) види господарської діяльності, які є чутливими до чинника безпеки, під час розміщення повинні орієнтуватися на відповідні місця, які стають для таких виробництв можливими місцями розміщення (ММР). При цьому чинник безпеки може бути домінуючим (коли для того, щоб місце стало вважатися ММР, достатньо, щоб воно було безпечним) або в складі групи чинників;

3) чинник безпеки впливає на просторову організацію економіки за допомогою формування меж простору аналізу, державної політики обмежень у розміщенні господарської діяльності (заборонені зони та місця), державної політики розміщення й заохочення розміщення господарської діяльності (зони та місця розміщення й заохочення розміщення), формування переліку ММР з урахуванням чинника безпеки;

4) до напрямів впливу фактора безпеки на просторову організацію економіки належать також обмеження на виробничу потужність, які встановлюються державою або виникають з інших причин, певних видів господарської діяльності в певних місцях.

Подальші дослідження у сфері впливу фактора безпеки на просторову організацію економіки є перспективними в напрямі розроблення методик ідентифікації видів господарської діяльності, розміщення яких залежить від чинника безпеки, а також розв'язання проблем з установлення границь простору аналізу для різних груп виробництва продукції та різних чинників безпеки з неідентичним простором аналізу.

Джерела та література

1. Fujita M. The Spatial Economy. Cities, Regions and International Trade / M. Fujita, P. Krugman, A. J. Venables. – Cambridge, MA : The MIT Press, 1999. – 367 p.
2. Smętkowski M. Rozwój regionów i polityka regionalna w krajach Europy Środkowo-Wschodniej w okresie transformacji i globalizacji / M. Smętkowski. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe Scholar, 2013. – 377 s.
3. Гейман О. А. Світовий досвід розвитку теорії просторового розміщення продуктивних сил / О. А. Гейман, О. В. Козирева, О. М. Красносова // Бізнес Інформ. – 2016. – № 1. – С. 35–42.
4. Мазур А. Г. Просторові аспекти розвитку регіональних економічних систем / А. Г. Мазур, С. А. Мазур // Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету. – Серія : Економічні науки. – 2014. – № 1. – С. 26–32.
5. Просторова організація економічних систем / Ю. І. Стадницький, Т. Б. Данилович, О.В. Музиченко [та ін.]. – Львів : Новий Світ, 2013. – 272 с.
6. Романюк С. А. Розвиток регіонів у відкритій економіці: теорія, політика, практика / С. А. Романюк. – Київ : НАДУ, 2013. – 408 с.
7. Щеглюк С. Д. Теоретичні підходи до типології просторових форм ділової активності регіону / С. Д. Щеглюк // Регіональна економіка. – 2016. – № 3. – С. 69–75.
8. Заплатинський В. М. Логіко-детермінантні підходи до розуміння поняття «Безпека» / В. М. Заплатинський // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету. – 2012. – Вип. 5. – С. 90–98.
9. Яременко В. Новий тлумачний словник української мови / В. Яременко, О. Сліпущко. – Київ : Аконіт, 2001. – Т. 1.
10. Стадницький Ю. І. Продукування благ: що, де, як, коли і скільки? / Ю. І. Стадницький, Л. М. Коваль. – Хмельницький : ХНУ, 2010. – 205 с.
11. Стадницький Ю. І. Просторова організація соціально-економічних систем // Ю. І. Стадницький, І. М. Комарницький. – Львів : Апріорі, 2010. – 464 с.
12. The history of the CAP [Elektronik resourse]. – Mode of access : http://ec.europa.eu/agriculture/cap-history/index_en.htm
13. Бондаренко В. Президент Естонії Арнольд Рюйтель: «Час збирати каміння» / В. Бондаренко // Дзеркало тижня. – 2002. – 15 лист.
14. Веселовська В. «Nowa Huta» у Кракові – (не) забуте минуле / В. Веселовська // День. – 2014. – 4 січ.
15. Сагайдачний І. Де Росії взяти стільки росіян? РФ сподівається, що її врятують «співвітчизники», котрі проживають за кордоном / І. Сагайдачний // Дзеркало тижня. – 2006. – 7 лип.
16. Федчук А. П. Еволюція Системи договору про Антарктику: структура і динаміка актів, ухвалених за 1961–2011 рр. / А. П. Федчук // Український антарктичний журнал. – 2011–2012. – № 10–11. – С. 406–427.
17. Конвенція про відкрите море [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_180
18. Конвенція ООН з морського права від 10 грудня 1982 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_057/print1337688575529357
19. Стадницький Ю. І. Класифікація економічних благ за чинниками місця виробництва / Ю. І. Стадницький, Ю. Ю. Стадницька // Регіональна економіка. – 2012. – № 2. – С. 168–176.
20. Stadnicki J. Правильное размещение хозяйственной деятельности как основание устойчивого конкурентного преимущества / J. Stadnicki, J. Stadnicka / Konkurencyjność podmiotów gospodarczych i jej determinanty : monografia. – Katowice, 2014. – S. 201–216.
21. Чопенко В. Некошерні яйця / В. Чопенко // Дзеркало тижня. – 2016. – 12 лют.

References

1. Fujita, M., Krugman P. & Venables, A. J. (1999). The Spatial Economy. Cities, Regions and International Trade. Cambridge, MA: The MIT Press.
2. Smętkowski, M. (2013). Rozwój regionów i polityka regionalna w krajach Europy Środkowo-Wschodniej w okresie transformacji i globalizacji [Development of regions and regional politics in the countries of Middle-east Europy in the period of transformation and globalization]. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar [in Polish].
3. Heiman, O. A., Kozyrieva, O. V. & Krasnososova O. M. (2016). Svitovyi dosvid rozvytku teorii prostorovoho rozmishchennia produktyvnykh syl [World experience of development of theory of the spatial placing of productive forces]. Biznes Inform – Business Inform, 1, 35–42 [in Ukrainian].

4. Mazur, A. H. & Mazur, S. A. Prostorovi aspekty rozvytku rehionalnykh ekonomichnykh system [Spatial aspects of development of the regional economic systems]. Zbirnyk naukovykh prats Vinnytskoho natsionalno ahrarnoho universytetu. Serii: ekonomichni nauky – A series of Economics is a collection of scientific works of Vinnytsia National Agrarian University, 1, 26–32 [in Ukrainian].
5. Stadnytskyi, Y. U. I., Danylovykh, T. B., Muzychenko, O. V., Voitsekhovska, V. V., Symak, A. V., Vysotskyi & A. L., et al. (2013). Prostorova orhanizatsiia ekonomichnykh system [Spatial organization of economic systems]. Lviv: Novyi Svit [in Ukrainian].
6. Romaniuk, S. A. (2013). Rozvytok rehioniv u vidkrytii ekonomitsi: teoriia, polityka, praktyka [Development of regions in open economy: theory, politics, practice]. Kyiv: NADU [in Ukrainian].
7. Shcheliuk, S. D. (2016). Teoretychni pidkhody do typolohii prostorovykh form dilovoi aktyvnosti rehionu [The theoretical going is near the typology of spatial forms of business activity of region]. Rehionalna ekonomika – Regional Economy, 3, 69–75 [in Ukrainian].
8. Zaplatynskyi, V. M. (2012). Lohiko-determinantni pidkhody do rozuminnia poniattia «Bezpeka» [Logically deterministic approaches to understanding the concept of «security»]. Visnyk Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu – Bulletin of the Kamyianets-Podilsky National University, 5, 90–98 [in Ukrainian].
9. Yaremenko V. & Slipushko O. (2001). Novyi tumachnyi slovnyk ukrainskoi movy [New explanatory dictionary of Ukrainian]. Kyiv: Akonit [in Ukrainian].
10. Stadnytskyi Iu. I. & Koval L. M. (2010). Produkuвання блах: shcho, de, yak, koly i skilky? [Producing of blessing: that, where, as, when and how many]. Khmelnytskyi: KhNU [in Ukrainian].
11. Stadnytskyi Iu.I. & Komarnytskyi I.M. Prostorova orhanizatsiia sotsialno-ekonomichnykh system [Spatial organization of the socio-economic systems]. Lviv: Apriori [in Ukrainian].
12. The history of the CAP. (n.d.). ec.europa.eu/agriculture/cap-history/index_en.htm
13. Bondarenko, V. (2002). Prezydent Estonii Arnold Riitel: «Chas zbyraty kaminnia» [President of Estonia Arnold Riitel: «Time to collect stones»]. Dzerkalo tyzhnia – The mirror of the week, 15.11 [in Ukrainian].
14. Veselovska, V. (2014). «Nowa Huta» u Krakovi – (ne)zabute mynule [«Nowa Huta» in Krakow – the past is (not)forgotten]. Den – Day, 04.01 [in Ukrainian].
15. Sahaidachnyi, I. (2006). De Rosii vziaty stilky rosiiian? RF spodivaetsia, shcho yii vriatuiut «spivvitchyznyky», kotri prozhyvaiut za kordonom [Where Russia must take so much Russians? Russian Federation hopes that she will be saved by «compatriots» that live abroad]. Dzerkalo tyzhnia – The mirror of the week, 07.07 [in Ukrainian].
16. Fedchuk, A. P. (2012) Evoliutsiia Systemy dohovoru pro Antarktyku: struktura i dynamika aktiv, ukhvalenykh za 1961–2011 rr. [Evolution of System of agreement on Antarctic: structure and dynamics of the acts taken for 1961–2011]. Ukrainskyi antarktychnyi zhurnal – Ukrainian Antarctic Journal, 10–11, 406–427 [in Ukrainian].
17. Konventsiia pro vidkryte more [Convention on the Open Sea. (n.d.). zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_180 [in Ukrainian].
18. Konventsiia OON z morskoho prava vid 10 hrudnia 1982 r. [United Nations Convention on the Law of the Sea of December 10, 1982]. (n.d.). zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_057/print1337688575529357 [in Ukrainian].
19. Stadnytskyi, Iu. I. & Stadnytska, Iu.Iu. (2012). Klasyfikatsiia ekonomichnykh blah za chynnykamy mistsia vyrobnytstva [Classification of economic benefits by factors of place of production]. Rehionalna ekonomika – Regional Economy, 2, 168–176 [in Ukrainian].
20. Stadnicki, J. & Stadnicka J. (2014). Correct placement of economic activities as a basis for a sustainable competitive advantage. Competitiveness of business entities and its determinants. A. Limanski, P. Tyrała (Ed.); Katowice: WZSMiJO [in Russian].
21. Chopenko, V. (2016). Nekosherni yaitsia [Non-cherished eggs]. Dzerkalo tyzhnia – The mirror of the week, 12.02 [in Ukrainian].

Юрий Стадницкий. Направления влияния фактора безопасности на пространственную организацию экономики. При обосновании решений относительно пространственной организации экономики учет влияния фактора безопасности необходим, поскольку развитие цивилизации сопровождается разнообразными угрозами. Безопасность – состояние, при котором влияние угроз можно уменьшить до приемлемого уровня, а последствия их влияния – ликвидировать. Виды хозяйственной деятельности, чувствительны к фактору безопасности, при размещении должны ориентироваться на соответствующие места, которые становятся для таких производств возможными местами размещения (ВМР). При этом фактор безопасности может доминировать (чтобы место считалось ВМР, достаточно, чтобы оно было безопасным) или влиять в составе группы факторов. Фактор безопасности влияет на пространственную организацию экономики путем формирования границ пространства анализа, государственной политики ограничений в размещении хозяйственной деятельности, государственной политики размещения и поощрения размещения хозяйственной деятельности, формирования перечня ВМР с учетом фактора безопасности. К направлениям влияния фактора безопасности на пространственную организацию экономики относятся и ограничения на производственную мощность, которые устанавливаются государством или возникают по другим причинам, определенных видов хозяйственной деятельности в опреде-

ленных местах. Обосновано, что процесс формирования перечня ВМП производства продукции с точки зрения учета фактора безопасности должен предусматривать такую логическую последовательность: 1. Формирование перечня технологий, которые могут применяться для производства оцениваемой продукции. Отдельная технология и производимая продукция формирует отдельную группу производства продукции (ГПП); 2. Установление границ пространства анализа, в рамках которого будет осуществляться поиск оптимальных мест производства продукции, с учетом факторов безопасности (национальной, техногенно-экологической и т. д.) для каждой технологии из сформированного списка. Поскольку различные ГПП могут характеризоваться различным пространством анализа, то установление границ для такого случая потребует отдельного решения. Поскольку пространство анализа может быть различным для разных видов безопасности – это также следует учитывать при установлении границ; 3. В пределах установленного пространства анализа для каждой ГПП определяются места, в которых, с точки зрения безопасности, размещения оцениваемого вида хозяйственной деятельности не допустимо. При этом во внимание следует принимать податливость места разрушительным воздействиям природы и опасным воздействиям человеческой деятельности, а также возможное негативное влияние оцениваемого вида хозяйственной деятельности на экологические и социально-экономические системы; 4. В рамках очерченного пространства анализа для каждой ГПП устанавливаются ВМП производства оцениваемой продукции с учетом фактора безопасности и других факторов, характерных для соответствующей ГПП. Среди ВМП могут быть и уже существующие места производства оцениваемой продукции; 5. Обоснование выбора оптимальной технологии для каждого ВМП (конкуренция технологий в ВМП) при условии достижения надлежащего уровня безопасности производства продукции с учетом допустимой мощности производства продукции в этом месте с помощью соответствующей технологии. Для каждого существующего места производства одновременно с новыми технологиями как возможная может рассматриваться и существующая там технология; 6. Избранные технологии (оптимальные для соответствующих ВМП) будут сравниваться по экономическим показателям между собой (конкуренция технологий на расстоянии). ВМП, где технологии проиграли конкуренцию на расстоянии, считаются неперспективными для производства оцениваемой продукции. ВМП, где технологии не проиграли конкуренцию на расстоянии, считаются перспективными для производства оцениваемой продукции; 7. Перспективные ВМП оцениваются по критерию размера рынка сбыта. Если размер рынка сбыта превышает минимально допустимый уровень, то перспективное ВМП считается положительно оцененным по критерию размера рынка сбыта; 8. ВМП, положительно оценены по критерию размера рынка сбыта, рекомендуются как места целесообразного размещения производства оцениваемой продукции с мощностью, соответствующей предварительно установленному размеру рынка сбыта, но не превышающей допустимую. Дальнейшие исследования в сфере влияния фактора безопасности на пространственную организацию экономики являются перспективными в направлении разработки методики идентификации видов хозяйственной деятельности, размещение которых зависит от фактора безопасности, а также решения проблем, связанных с установлением границ пространства анализа для разных групп производства продукции и разных факторов безопасности с неидентичным пространством анализа.

Ключевые слова: пространственная организация экономики, безопасность, фактор размещения.

Yurij Stadnytskyj. Directions of the Influence of the Security Factor on the Spatial Organization of the Economy. When substantiating decisions on the spatial organization of the economy, consideration of the influence of the safety factor is necessary, as the development of civilization is accompanied by various threats. Safety – the state in which the impact of threats can be reduced to an acceptable level, and the consequences of their influence – to eliminate. Types of economic activity that are sensitive to a safety factor, when placed should be guided by the appropriate places that become for such industries in possible placement (IPP). In this case, the security factor may be dominant (when, in order for the site to become IPP, it is sufficient to be safe) or to influence the group of factors. The security factor influences the spatial organization of the economy by forming the boundaries of the scope of analysis, the state policy of restrictions on the location of economic activity, the state policy of placement and encouragement of the placement of economic activity, the formation of a list of IPP taking into account the safety factor. The directions of the impact of the security factor on spatial organization of the economy include restrictions on production capacity, which are established by the state or arising from other reasons, certain types of economic activity in certain places. It is substantiated that the process of formation of the list of IPP products from the point of view of the factor of safety should provide the following logical sequence: 1. Formation of a list of technologies that can be used for the production of estimated products. Separate technology and manufactured products form a separate product group (SPG); 2. Establishment of the boundaries of the analysis space, within which searches will be made of the optimal places of production, taking into account the safety factors (national, technogenic and ecological, etc.) for each technology from the current list. Since different SPG can be characterized by different analysis spaces, setting boundaries for this case will require a separate solution. Since the analysis space may be different for different types of security – this should also be taken into account when setting boundaries; 3. Within the established area of analysis for each SPG, places are defined which, from the point of view of safety of the placement of the estimated type of economic activity is not permissible. At the same time, it should be taken into account the suitability of the place of the destructive effects of nature and the dangerous effects of human

activity, as well as the possible negative impact of the estimated type of economic activity on the ecological and socio-economic systems; 4. Within the defined area of analysis for each SPG, IPP of the production of the assessed products are established taking into account the safety factor and other factors specific to the corresponding SPG. Among the IPP there may be existing places of production of estimated products; 5. Justification of the choice of optimal technology for each IPP (competition of technologies in the IPP) provided that the level of product safety is reached, taking into account the permissible production capacity of the product at that location, using the appropriate technology. For each existing production site, simultaneously with new technologies, the existing technology will be considered; 6. Selected technologies (optimal for the corresponding IPP) will be compared by economic indicators (competition of technologies at a distance). IPP, where the technology lost the competition at a distance, are considered unpredictable for the production of estimated products. IPP, where technologies have not lost competition at a distance, are considered promising for the production of evaluated products; 7. Prospective IPP are evaluated according to the criterion of the size of the sales market. If the size of the sales market exceeds the minimum acceptable level, then the promising IPP is considered to be positively evaluated by the criterion of the size of the sales market; 8. IPP, positively evaluated by the criterion of the size of the market, are recommended as places of expedient placement of the production of estimated products with a capacity that corresponds to the predetermined size of the market, but does not exceed the permissible. Further studies on the impact of the safety factor on the spatial organization of the economy are promising in the direction of developing a methodology for identifying types of economic activity, the location of which depends on the safety factor, as well as solving problems associated with the establishment of the boundaries of the analysis space for different groups of production and various factors security with non-identical analysis space.

Key words: spatial organization of economy, safety, placement factor.

Стаття надійшла до редакції 09.11.2017 р.

УДК 330.342.146:314.174

Тарас Токарський – кандидат економічних наук,
дипломатичний радник першого класу
(м. Варшава, Республіка Польща)

Демографічні чинники в системі побудови соціальної держави

У статті розкрито вплив демографічних факторів на формування стабільного економічного, інтелектуального, політичного та соціального розвитку Української держави. У ній чітко відображено роль демографії як головного питання для стратегічного розподілу активів, тобто інвестицій на довгий термін і, як результат, численних наслідків для економіки та фінансової системи України. Головна ідея – зміна вектора реформ для забезпечення сталого розвитку населення й створення належних умов життєзабезпечення населення, що приведе до покращення економічної динаміки Української держави в цілому.

Ключові слова: демографічна ситуація, демографічний розвиток, демографічна характеристика, демографічна політика, соціальний регулятор, соціальні катаклізми, глобалізація, народонаселення.

Постановка наукової проблеми та її значення. Однією із суттєвих передумов економічного, інтелектуального, політичного розвитку країни є демографічний складник, що суверенно формує фундамент, на якому ґрунтується суспільство, елемент кореневої системи, що надалі живить усе суспільне дерево.

Саме він у змозі відобразити в собі взаємний зв'язок швидкості та пропорційного розвитку з кількісною і якісною оцінкою населення (його цифровий показник, статеві-вікові та сімейні структури, уключно з динамікою народжуваності, смертності, переселення, розселення, станом здоров'я, професійною й освітньою структурою та ін.). У цьому випадку населення відіграє роль суб'єкта суспільного розвитку, а також виступає безпосереднім носієм усіх соціальних відносин і позначається на розширеній чи звуженій базі.

Аналіз досліджень із цієї проблеми. Серед наукових праць, що складають теоретико-методологічне підґрунтя дослідження демографічних проблем, значне місце посідають роботи як вітчизняних